

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas sayısı:1976/9

Karar sayısı:1976/10

Karar günü:2/3/1976

Resmi Gazete tarih/sayı:15.7.1976/15647

İtiraz eden : İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesi.

İtirazın konusu : 9 Temmuz 1953 günlü, 6126 sayılı "Memur Meskenleri İnşası Hakkında 4626 sayılı Kanuna Ek Kanun" un 1. maddesinin birinci fıkrasının son tümcesinde yer alan "Bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde itiraz, bu kararların icra ve infazını durduramaz." hükmünün Anayasa'ya aykırılığı öne sürülerek iptali istenmiştir.

I- OLAY:

Davacı, İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesinde açtığı davada, İstanbul Vakıflar İdaresinde görev yaparken re'sen emekliye sevk edildiğini, kendisine 6760 sayılı Teşkilât Kanunu uyarınca oturması için tahsis edilen dairenin boşaltılması gerektiği tebliğ edildiğini, oysa emeklilik işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması dileğiyle Danıştaya başvurduğunu açıklayarak davalı Vakıflar İdaresinin haksız muaraza ve müdahalesinin önlenmesinin ve ihtiyati tedbir olarak icranın ertelenmesine karar verilmesini istemiştir. Mahkemece önce altı ay süre için icranın ertelenmesine karar verilmiş, davalı İdare 6126 sayılı Yasanın 1. maddesinde yer alan "Bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde itiraz, bu kararların icra ve infazını durduramaz." hükmüne dayanarak itirazda bulunmuş, Mahkemece itirazın reddine, tedbirin kaldırılmasına yer olmadığına, daha sonra da, davacının başvurması üzerine, tedbirin dava sonuna kadar sürdürülmesine karar verilmiştir.

Davacı bu arada 6126 sayılı Yasanın 1. maddesinde yazılı "Bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde itiraz, bu kararların icra ve infazını durduramaz" hükmünün Anayasaya aykırı olduğunu öne sürerek iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasını istemiştir. Mahkeme, Anayasaya aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varmış ve itiraz konusu Yasa hükmünün iptali dileğiyle Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

III- METİNLER:

A- İtiraz konusu Yasa hükmü :

9/7/1953 günlü, 6126 sayılı "Memur Meskenleri inşası Hakkında 4626 saydı Kanuna Ek Kanun" un 1. maddesi şöyledir:

"Madde 1- Genel bütçeye dahil dairelerde çalışan ve münhasıran bu sıfatlarından dolayı kendilerine bedelli veya bedelsiz mesken olarak tahsis edilmiş binalarda oturan memur ve müstahdemlerden emekliye ayrılanlar, istifaeen çekilenler, başka bir yere nakil ve tayin olunanlar, vekâlet emrine alınanlar, işten menedilenler, kadro dolayısıyla açıkta kalanlar ve her ne suretle olursa olsun bu sıfatları zail olanlar, tahsis yapıldıktan sonra aynı mahalde kendisine, karısına veya evli bulunmayan çocuğuna ait evi bulunduğu anlaşılmalan ve bunların ölümü halinde bu binalarda birlikte oturmakta bulunan aileleri, yönetmelikte tayin edilen süreler içinde bu evleri boşaltmaya mecburdurlar. Bu süre içinde boşaltılmadığı takdirde, başkaca tebligata lüzum kalmadan bu evler vilâyetlerde valilerin, kazalarda kaymakamların, nahiyelerde nahiyemüdürlerinin kararı ile bir hafta içinde zorla boşalttırılır. Bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde itiraz, bu kararların icra ve infazını durduramaz.

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

Yetkili merciler tarafından kendisine tahsis yapılmadan bu evleri işgal edenler hakkında da yukarıki hükümler uygulanır."

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, bu maddenin birinci fıkrasının son tümcesi olan "Bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde itiraz, bu kararların icra ve infazını durduramaz." hükmünün iptalini istemektedir.

B- İlgili Yasa hükümleri :

1- 27/6/1956 günlü, 6760 sayılı "Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkında Kanun" un 16. maddesi şöyledir :

"Madde 16- Merkez ve vilâyetlerde bulunan vakfa ait mesken vasfını haiz gayrimenkullerden bir kısmı Başvekâletin tensibiyle idare memurlarının ikametlerine tahsis edilebilir.

4626 sayılı Kanunun 5 nci maddesinin 2 ve 3 ncü fıkraları ile 6126 sayılı Kanun hükümleri ve bu gayrimenkuller hakkında da tatbik olunur.

Bu tahsislerin kimlere ve ne suretle yapılacağı bir talimatname ile tayin edilir."

2- 18/7/1944 günlü, 4626 sayılı "Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanun" un 5. maddesi şöyledir :

"Madde 5- Bu Kanun mucibince inşa ettirilecek evlere ait tahsi satın sarf şekli ve inşası biten evlerin idare, kira ve tamir tarzları icra Vekilleri Heyetince tesbit edilir.

Bu inşaatın yapıldığı şehir ve kasabalarda mesken veya akarı olan memurlar inşa edilen evlerden istifade edemezler.

Devlete ait meskenlerde oturacak memurlardan alınacak kira, aylıklarından kesilmek suretiyle istifa olunur.

Hazine uhdesindeki binalardan Maliye Vekilliğince bu maksada tahsisine lüzum görülenler hakkında dahi yukarıdaki fıkralar hükmü tatbik edilir."

C- Dayanılan Anayasa hükümleri ;

"Madde 8- Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır."

"Madde 114- (20/9/1971 günlü, 1488 sayılı Kanunla değişik) İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır.

Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.

İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak davalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

"Madde 132- Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasa'ya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmede olan bir dava hakkında Yasama Meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

IV. İLK İNCELEME::

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15. maddesi uyarınca yapılan ilk inceleme toplantısında; itiraz yoluna başvuran Mahkemenin Anayasaya aykırılığını ileri sürdüğü Yasa metni ile ilgili öteki metinler, itiraza ilişkin Mahkemenin gerekçeli kararı ve ekleri okunup incelendikten sonra işin esasına geçilmeden aşağıdaki sorunlar üzerinde durulmuştur ;

A- Davanın, itiraz yoluna başvuran Mahkemenin görevine girip girmediği sorunu :

Anayasanın değişik 151. ve 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 27. maddelerine göre, mahkemeler herhangi bir kanun hükmünü Anayasa'ya aykırı görürler veya böyle bir iddianın ciddi olduğu kanısına varırlarsa, söz konusu yasa hükmünün Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçirilmesi için Anayasa Mahkemesine başvurabilirler. Bu yetkinin kullanılabilmesi için herşeyden önce mahkemenin elinde bakmakta olduğu bir davanın varlığı gerekmektedir. Ayrıca Anayasa'ya uygunluk denetiminden geçirilmesi istenen Yasa hükmünün de bu davada uygulama alanı bulunmalıdır. Anayasa'nın "bir davaya bakmakta olan mahkeme" diye nitelediği mahkeme, her halde o davaya bakmaya, yani uyuşmazlık konusu işi çözmeye veya suç sayılan eylemi işleyeni kanun hükümleri çerçevesinde, yargılamaya görevli mahkeme olmak gerekir. Çünkü mahkemelerin görevleri, Anayasa'nın 136. maddesi uyarınca ancak kanunla düzenlenir. Bu açıdan bakıldığında görev sorununun kamu düzeni ile ilgili olduğunu, bireylerin iradeleriyle bu sorunun çözülemeyeceğini kabul etmek gerekir. Böyle olunca; Anayasa Mahkemesi de kendisine Anayasa denetimi için itiraz yolu ile getirilen bir davada, itiraz eden mahkemenin, kanun hükümlerine uygun olarak, o davaya bakmaya görevli olup olmadığını saptamak zorunludur. Şu halde mahkemenin elindeki davanın, Anayasa'nın 151. maddesi yönünden var sayılabilmesi için yöntemince açılmış, mahkemenin görevine giren, geçerli bir dava olması Anayasa denetimi için öngörülen koşullardan biridir.

Bu koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda doğrudan doğruya inceleme yaparak karar vermek, Anayasa Mahkemesinin salt yetkisi içindedir. Bu yetkinin kullanılmasını; Anayasa Mahkemesinin, sanki o davada, mahkemenin görev sorununu çözen bir üst merci olması gibi, Anayasa dışı bir sıfat ve nedene bağlama olanağı yoktur. Mahkemeler kendi zincirleme bütünlükleri içinde yargısal denetime bağlıdırlar. Anayasa Mahkemesi ise, sadece kendisine özgü anayasal denetim yetkisini kullanabilme açısından ve ancak bu amaçla itirazcı mahkemenin görevini saptamak ve ondan sonra kendi görevini yerine getirmek zorundadır. Bu nedenle kendi görevini yerine getirirken yaptığı bir inceleme dolayısıyla, Anayasa Mahkemesinin öteki mahkemeler karşısında bir üst inceleme görevi yaptığı anlamım çıkarmaya Anayasa'nın 151. maddesi elverişli değildir.

İtiraz yoluna başvuran İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesinin elindeki davanın konusu özetle şöyledir: Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Başmüdürlüğünde görevli iken emekliye sevk edilen davacıya, 6760 sayılı Yasanın 16. maddesi ve bu husustaki yönetmelik uyarınca tahsis

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

edilen idareye ait dairenin boşaltılması tebliğ edilmiştir. Davacı boşaltma isteğine karşı çıkmakta ve kimi nedenler ileri sürerek çekişmenin önlenmesini mahkemeden istemektedir. İddia ve savunmanın dayanağını 6760, 4626 ve 6126 sayılı Kanun hükümleri oluşturmaktadır. 27/6/1956 günlü, 6760 sayılı "Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkında Kanun"un 16. maddesinde; merkez ve vilâyetlerde bulunan vakfa ait mesken vasfını haiz taşınmazlardan bir kısmının Başbakanlığın onayıyla idare memurlarının oturmasına tahsis edilebileceği, bu gibi taşınmazlar için 4626 sayılı Yasanın 5. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarıyla 6126 sayılı Yasa hükümlerinin uygulanacağı, tahsislerin kimlere ve nasıl yapılacağına bir yönetmelikle saptanacağı açıklanmaktadır. 18/7/1944 günlü, 4626 sayılı Memur Meskenleri İnşası Hakkında Kanunun 5. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, kendilerine konut tahsis edilenlerde aranacak koşullar ve kira bedelinin tahsili yöntemi belirtilmektedir. Aynı Kanuna ek 9/7/1953 günlü, 6126 sayılı Yasanın birinci maddesinde ise, hangi hallerde konutların boşaltılması gerektiği, yönetmelikte belirlenen sürede boşaltılmayan konutlardan ilgililerin, ayrıca tebligata hacet kalmadan, illerde valinin, ilçelerde kaymakamın, bucaklarda bucak müdürünün kararıyla bir hafta içinde zorla çıkartılmaları hükme bağlanmakta ve bu kararlara karşı idari ve kazai merciler nezdinde yapılacak itirazların, kararın icra ve infazını durduramayacağı açıklanmaktadır.

Kanun hükümlerinin incelenmesinden, açıkça görülmektedir ki, gerek konut tahsis işlemi, gerek konutun boşaltılması işlemi yönetim tasarrufları niteliğindedir. Her ne kadar oturma karşılığında idarece tahsil olunan paraya kanunda kira parası adı verilmişse de, idare ile ilgililer arasındaki ilişki bir özel hukuk ilişkisi olmayıp, kamu hukukuna dayanan bir ilişkidir ve uyuşmazlık bu ilişkiden doğmaktadır. Böyle olunca, niteliği bakımından bu davaya bakmak adalet yargı yerlerinin değil, idare yargı yerlerinin görev alanına girer.

Anayasal denetim açısından görev sorunu böylece çözüldükten sonra, İstanbul Asliye 10. Hukuk Mahkemesinin dava konusu Yasa kuralının iptali için Anayasa Mahkemesine başvuruya yetkili olmadığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır, itirazın, başvuran Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekmektedir.

Nihat O. Akçakayalıoğlu ek gerekçe yazma hakkını saklı tutmuş, Halit Zarbun, Ziya önel, Sekip Çopuroğlu, Ahmet Salih Çebi, Âdil Esmer, Ahmet H. Boyacıoğlu yukarıda açıklanan görüşe katılmamışlardır.

B- Bu sonuca göre; başvuran Mahkemenin, dava dosyasının İlgili bölümlerini göndermeyip aslını göndermesinin 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Yasanın 27. maddesine aykırılığı ve davada uygulanacak kanun hükmünün niteliği üzerinde durmaya gerek kalmamıştır.

V- SONUÇ :

İtirazın, Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine Nihat O. Akçakayalıoğlu'nun ek gerekçesi ve Halit Zarbun, Ziya Önel, Sekip Çopuroğlu, Ahmet Salih Çebi, Adil Esmer, Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoylarıyla ve oyçokluğu ile;

2/3/ 1976 gününde karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

Kâni Vrana

Şevket Müftügil

Ahmet Akar

Halit Zarbun

Üye

Üye

Üye

Üye

Ziya Önel

Abdullah Önel

Ahmet Koçak

Şekip Çopuroğlu

Üye

Üye

Üye

Üye

Fahrettin Uluç

Muhittin Gürün

Hasan Gürsel

Ahmet Salih Çebi

Üye

Üye

Üye

Adil Esmer

Nihat O.
Akçakayalıoğlu

Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

Çoğunluk, itirazın başvuran mahkemenin yetkisizliği yönünden reddine karar vermiştir. Bu sonucun yerinde olup olmadığını ortaya koyabilmek için olayın, dava safahatının ve uygulanan usuli hükümlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, elindeki dava dosyasını olduğu gibi Anayasa Mahkemesine göndermiş bulunduğundan bu konuların geniş bir biçimde incelenmesi olanak içine girmiştir.

Dosyadaki belgelere göre, davacıya davalı idare lojman tahsis etmiş ve davacı bu meskende otururken idaresi kendisini re'sen emekliye sevk ederek bu meskeni başlatmasını istemiştir. Davacı emeklilik işleminin iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle Danıştaya başvurmuş, davalı idarenin haksız muaraza ve müdahalesinin önlenmesini ve ihtiyati tedbir yoluyla da icranın ertelenmesini ayrıca mahkemeden istemiştir.

Davalı idare vekili tarafından mahkemeye verilen 12/5/1975 günlü cevap lâyihasında görev itirazında bulunmuş ve görevin idari yargıya taallük ettiği ve adli yargı ile bir ilgisi olmadığı öne sürülmüştür. Mahkeme bu konuyu karara bağlamamış, davacının öne sürdüğü Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bularak dosyayı Anayasa Mahkemesine göndermiştir.

Mahkemelerin görevi kamu düzenini ilgilendirdiğinden davanın her evresinde hukuk mahkemelerinin görevine itiraz edilebilir ve böyle bir itiraz üzerine de derhal bir karar verilerek o davanın mahkemenin görevi içinde olup olmadığını belirtmesi gerekmektedir. 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu hakkındaki yasa hükümlerinde öngörülen yonteme uyduğu

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

takdirde görev itirazının reddi üzerine, davalı idarenin, Başkan veya Vali aracılığı ile Danıştay Başkanun sözcüsüne başvurmak ve uyuşmazlık çıkarmak yetkisinin bulunduğu açıktır. Oysa itiraz yoluna başvuran mahkemece bu defa görevli olup olmadığı tartışılmış ve karara bağlanmış değildir ve böylece bu mahkemenin, Anayasanın 151. ve 44 sayılı Yasanın 27. maddeleri uyarınca davaya bakmakta olan mahkeme niteliğini kazanıp kazanmadığı belli olmamıştır. Öte yandan görev itirazının mahkemece kabulü halinde işin mahkemenin elinden çıkacağı ve böylece başvurma yolunun kapanacağı açıktır. Bundan başka mahkemenin görevine yönelen böyle bir itirazı susmakla geçiştirmeye ve bu susuşu itirazın reddi anlamında saymaya da olanak yoktur. Mahkemenin görevine giren ve çözülmemiş olan bir sorun hakkında Anayasa Mahkemesinin onun yerine geçerek işi incelemesi ve karara bağlaması olanaksızdır.

Bu itibarla itirazın noksan olarak geldiği açıkça belli olduğu için görev konusunda karar verilmek üzere dosyanın geri çevrilmesi gerekirken, üst mahkeme hatta itiraz yoluna başvuran mahkeme yerine geçerek yetkisizlik yönünden itirazı reddeden çokluk görüşüne karşıyız.

Üye	Üye	Üye
Ahmet Salih Cebi	Adil Esmer	Ahmet H. Boyacıoğlu

Yukarıdaki gerekçeye aynen katılıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Halit ZARBUN	Ziya Önel	Şekip Çopuroğlu

EK GEREKÇE

5/5/1975 ve 12/5/1975 günlü, dilekçeleri ile, yani 16/6/1975 günlü ilk oturumdan önce, davalı vekili, davayı görmenin idari yargı işi olduğunu açıklıkla ileri sürmüş fakat mahkeme, bunu yanıtlayıcı "görev kararı" vermemiştir.

İşe el koyusuna karşı çıkılan yerel mahkemenin, bu konuyu bir karara bağlayıp 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkında Kanun'un 8. maddesini işleterek, davayı esastan çözümleyebilme yetkisini kazanmadan anayasal denetim isteğinde bulunması, Anayasa'nın bu yolu düzenleyen 151. maddesi ile ortaya konmuş "bir davaya bakmakta olan mahkeme" olabilme koşulu ile bağdaşamaz.

Mahkemenin anayasal itirazının öncelikle bu nedenle reddi gerekir.

Esas sayısı:1976/9
Karar sayısı:1976/10

Üye
Nihat O.
Akçakayalıoğlu